

Diagnoza potrzeb, oczekiwań i potencjałów młodzieży w Makowie Mazowieckim

maj - czerwiec - lipiec 2023

JEDNOSTKA
ORGANIZACYJNA
SAMORZĄDU
WOJEWÓDZTWA
MAZOWIECKIEGO

25^{lecie} Mazowsze

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

BARDZO
MŁODA KULTURA
woj. mazowieckie

obs^{er}watorium

Kolektyw
Badawczy

Dofinansowano ze środków
Samorządu Województwa Mazowieckiego

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programu
Narodowego Centrum Kultury: Bardzo Młoda Kultura 2023–2025

Metodologia

Diagnoza została zaplanowana jako część procesu współpracy, prowadzonego w ramach projektu **Bardzo Młoda Kultura** z młodzieżą, lokalną liderką projektu, ekspertkami oraz partner(k)ami, dlatego raport z naszego badania należy czytać jako całość złożoną z wiedzy zdobytej w tym wspólnym procesie od maja do lipca 2023 roku.

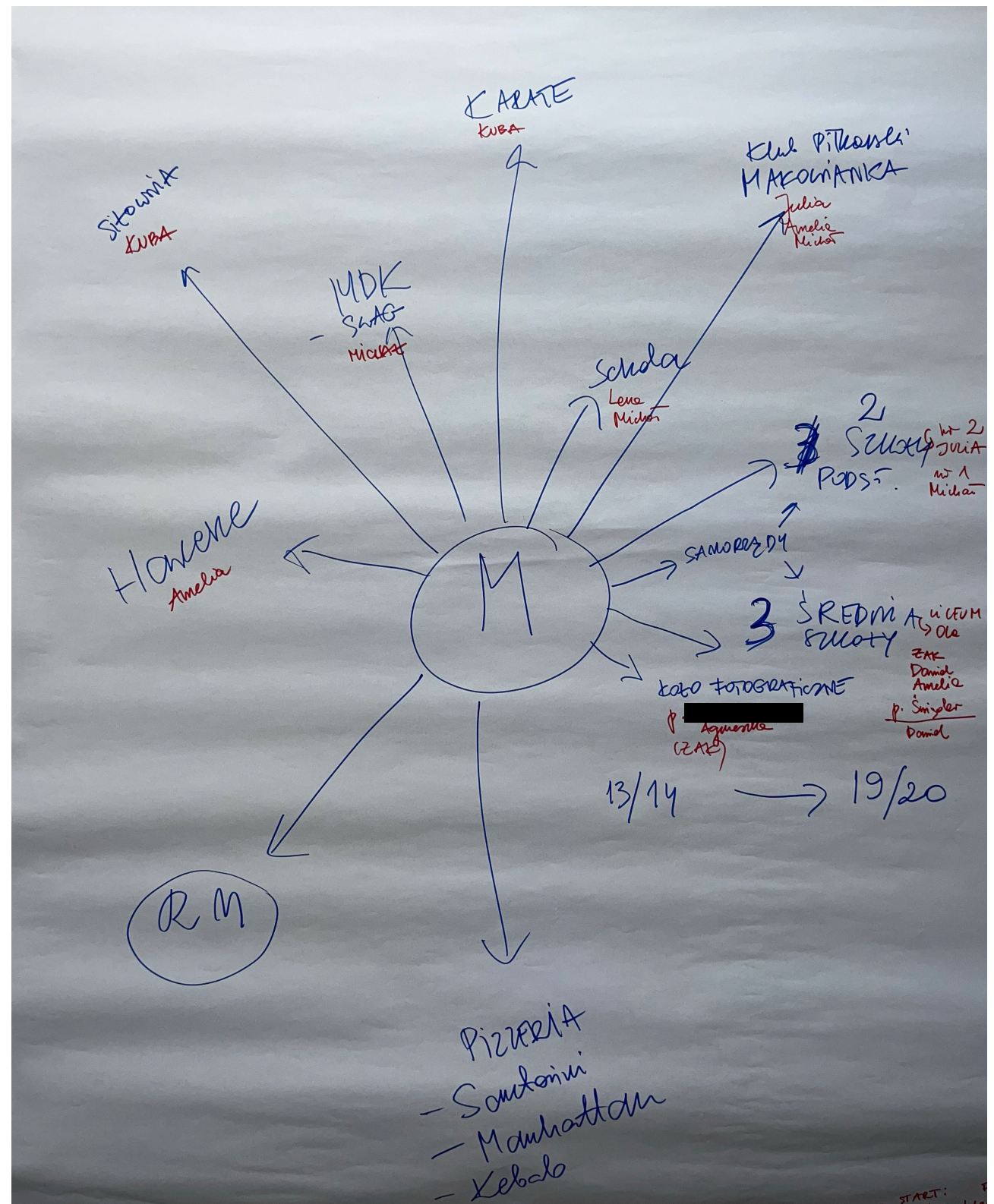
W ramach procesu badawczego zrealizowaliśmy:

- **2 spotkania wstępne / robocze** - na których omówiliśmy projekt i zebraliśmy pytania badawcze;
- **warsztat organizacyjny** - podczas którego zaplanowaliśmy działania planowane w ramach diagnozy, w tym m.in. omówiliśmy wybrane narzędzia badawcze, podzieliliśmy się zadaniami przy dystrybucji ankiety, ustaliliśmy najważniejsze punkty na mapie miasta, które posłużyły do wyznaczenia trasy spaceru badawczego;
- **ankietę** - wśród młodzieży z różnych środowisk;
- **spacer badawczy** - z młodzieżą w roli przewodników/czek;
- **warsztat projektowy** - na którym przedstawiliśmy wyniki badania ankietowego oraz stworzyliśmy makiety proponowanych rozwiązań;
- **panel ekspercki** - będący podsumowaniem oraz omówieniem wyników badania.

Ankieta

Wybór ankiety, jako jednego z narzędzi badawczych, wynikał z pytań postawionych na wcześniejszym etapie. Jej celem było przede wszystkim ustalenie, czego brakuje w Makowie Mazowieckim, jakimi twórczymi działaniami młodzi badani chcieliby się szerzej podzielić, ale również czym jest dla nich czas wolny, jak go spędzają, czy korzystają z lokalnych instytucji kultury oraz jakie kanały komunikacyjne można wykorzystać do informowania ich o wydarzeniach.

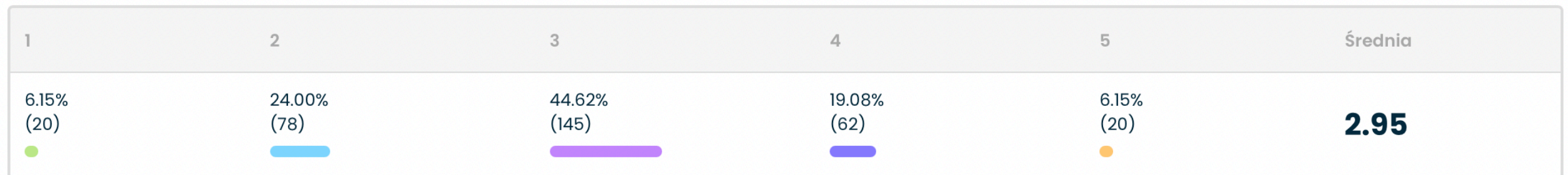
Na warsztacie organizacyjnym stworzyliśmy mapę miejsc, gdzie można spotkać różne grupy młodzieży, i podzieliliśmy się zadaniami docierania do nich z informacją o badaniu. Dzięki linkom i QR kodom prowadzącym do ankiety (przesyłanym online, umieszczanym w różnych punktach miasta, wydrukowanym na koszulkach), a przede wszystkim dzięki zaangażowaniu całego zespołu, który podjął się dystrybucji ankiety, udało się uzyskać efekt „kuli śniegowej” i ankietę wypełniły **353 osoby**.

Wyniki ankiety

1. Jak określił(a)byś, ile czasu wolnego masz na co dzień?

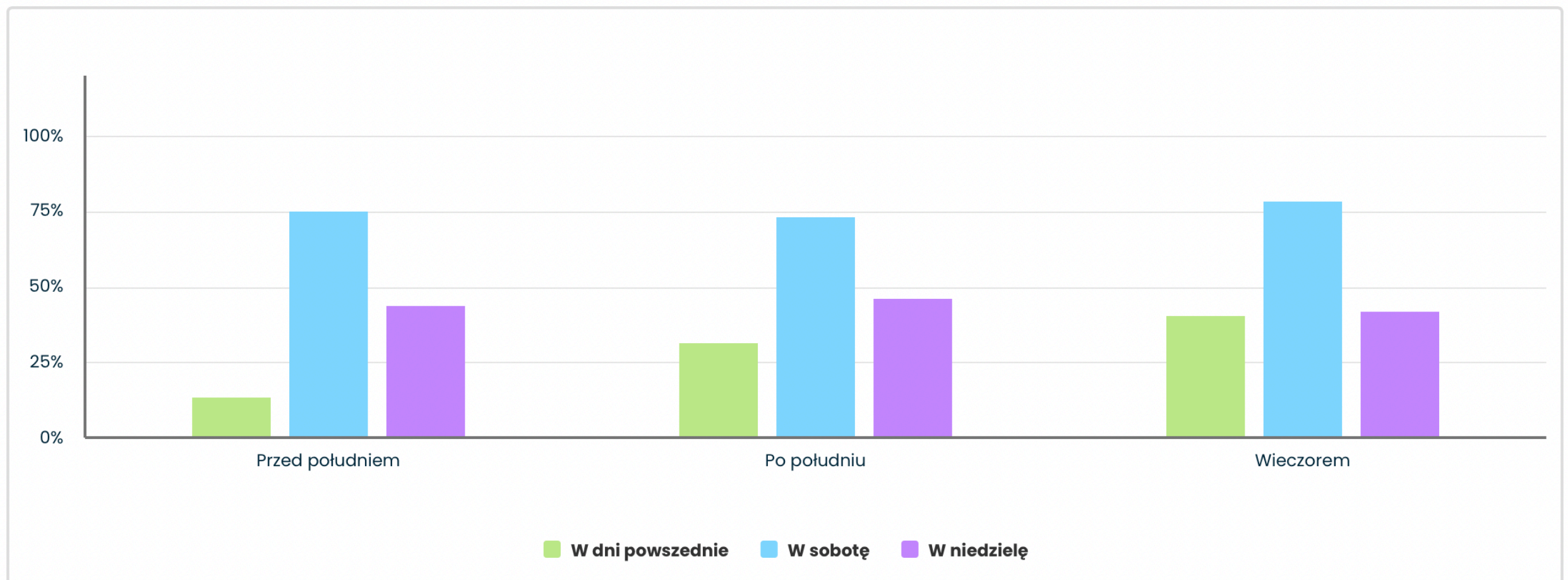
Chodzi o Twoją własną ocenę, zaznacz ją na skali, gdzie 1★ to bardzo mało wolnego czasu, a 5 ★ to bardzo dużo wolnego czasu

W sumie: 325 wypełnień

2. Kiedy zazwyczaj masz czas na uczestniczenie w wydarzeniach kulturalnych (np. w koncertach, seansach kinowych, zajęciach, warsztatach) poza domem?

Możesz zaznaczyć kilka przedziałów

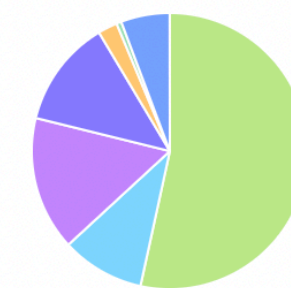

Wyniki ankiety

3. Jak lubisz spędzać swój czas wolny?

UWAGA: Wiemy, że pewnie lubisz spędzać go na różne sposoby, ale zaznacz jedną, najważniejszą odpowiedź, czyli to, co najczęściej wybierasz.

Odpowiedź	%	Liczba odpowiedzi
spotykając się ze znajomymi	53.43%	187
uprawiając sporty	9.71%	34
odpoczywając, relaksując się w domu	15.71%	55
przeglądając internet	12.57%	44
uczestnicząc w wydarzeniach kulturalnych (w tym w zajęciach i warsztatach)	2.29%	8
działając społecznie	0.57%	2
w inny sposób, jaki? — odpowiedzi	5.71%	20

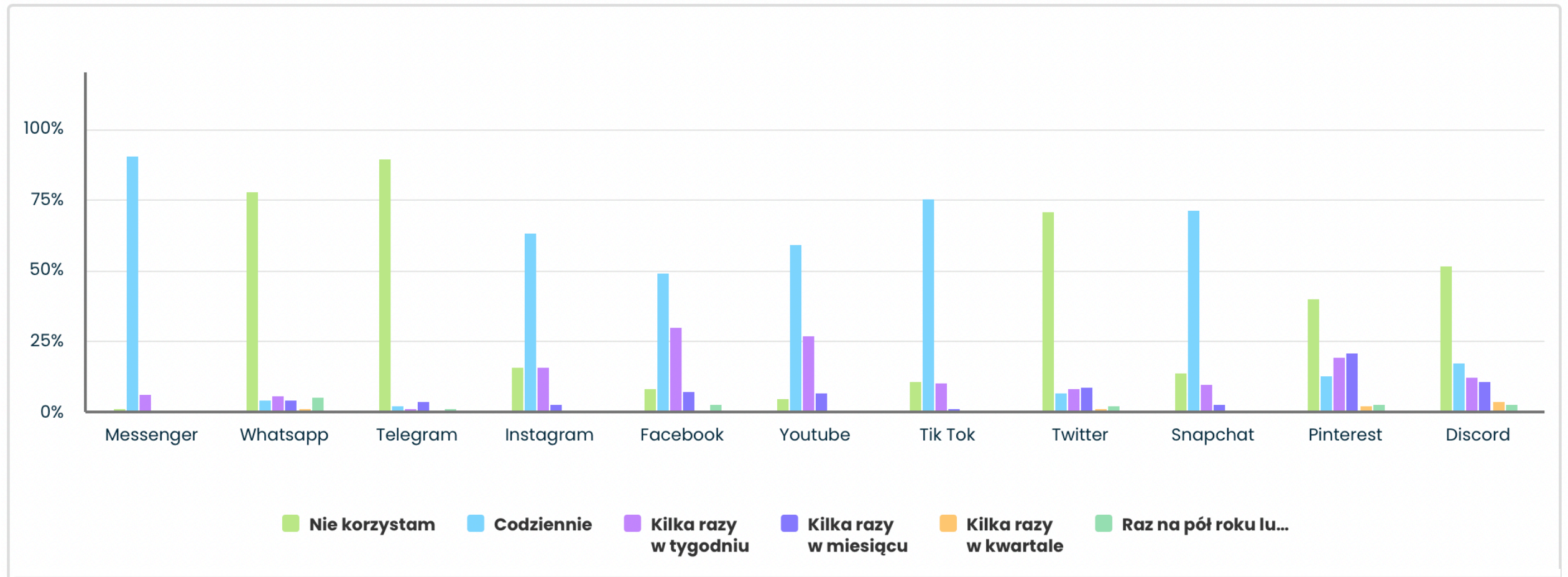

W sumie: 350 wypełnień

Wśród dodatkowych odpowiedzi powtarzało się najczęściej, że wolny czas badani chętnie spędzają czytając książki, pracując lub zajmując się gotowaniem.

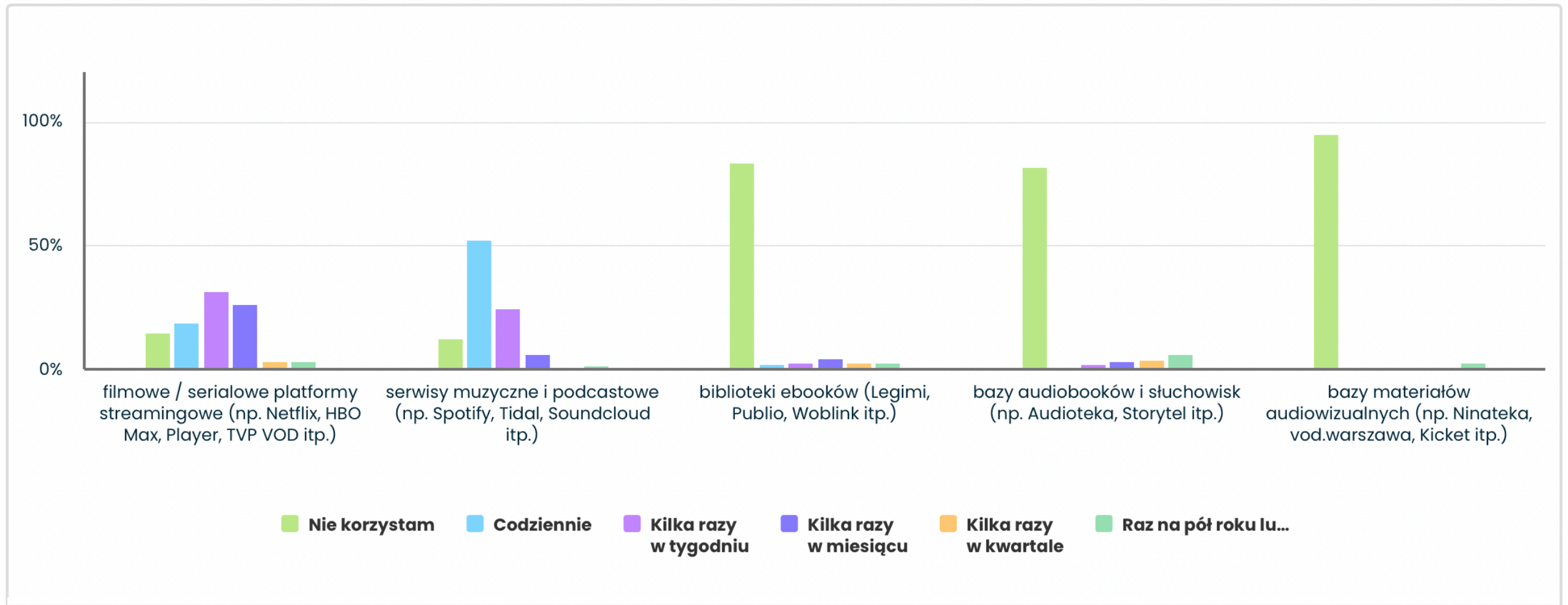
Wyniki ankiety

4. Jak często korzystasz z poniższych aplikacji online:

Wyniki ankiety

5. Jak często korzystasz z poniższych platform online

Wyniki ankiety

6. Czego najbardziej brakuje Ci w Makowie Mazowieckim?

Najczęściej powtarzały się odpowiedzi, że w Makowie Mazowieckim brakuje miejsc, gdzie młodzież mogłaby się spotykać (przede wszystkim we własnym gronie), np. altanek, ale też kawiarni i niedrogich restauracji typu McDonald, KFC, kebab.

Brakuje też galerii handlowych, w które oprócz sklepów znalazłyby się również lokale gastronomiczne.

Często wskazywano także na brakujące miejsca aktywności sportowych i rekreacji: przede wszystkim basen, ale też kręgielnię, ścieżki rowerowe, skatepark, pumptrack, park trampolin, park linowy czy park kalisteniczny.

Badani podkreślali, że brakuje miejsc bezpiecznych, w których można spędzać czas o każdej porze, wybierając sobie dowolnie zajęcia i niewymagających opłat za korzystanie z nich.

Wspominano zazwyczaj o miejscach „pod dachem”, gdzie można spotykać się jesienią, zimą i wiosną, ale pojawiały się też głosy, że w miejscach obecnie dostępnych w plenerze brakuje zieleni i drzew, które dawałyby cień w ciepłych miesiącach. Części osób brakuje również wydarzeń kulturalnych, głównie festynów i koncertów (np. rapowych).

Na kolejnych slajdach zamieszczono wybrane odpowiedzi na pytanie o to, czego brakuje w Makowie Mazowieckim, a pełna lista odpowiedzi zapisana jest w Załączniku 1 do Raportu.

Wyniki ankiety

6. Czego najbardziej brakuje Ci w Makowie Mazowieckim?

„Miejsca, w którym dzieci i młodzież mogłyby spędzać czas w taki sposób, jaki chcą. Mogłyby być tam zabawki, gry, telewizory, ogródek itd. z których każdy mógłby korzystać za darmo.”

„Galerii handlowej, ale poza nią to miejsca, w którym będę spędzała aktywnie czas z przyjaciółmi, nie w telefonach, tylko coś robiąc.”

„Miejsc, w których można by było miło i spokojnie, lecz w rozrywkowy sposób spędzić czas.”

„Np. miejsca, gdzie można spotkać się ze znajomymi i posiedzieć dłużej niż do 22, klubokawiarni, karaoke.”

„Miejsc, gdzie można posiedzieć ze znajomymi, bez ciekawskich oczu.”

„Porządnej kawiarni, gdzie można usiąść i porozmawiać z znajomymi albo popracować. W Makowie nie ma w ogóle takiego miejsca. Iść do Manhattanu albo Santorini to już nie to samo co w normalnej kawiarni.”

Wyniki ankiety

6. Czego najbardziej brakuje Ci w Makowie Mazowieckim?

„Miejsca, gdzie mogę poczekać na autobus o każdej porze roku.”

„Ciekawych miejsc do spędzania czasu z znajomymi, zajęć i organizacji rozwijających umiejętności społeczne.”

„Miejsca tylko dla młodzieży.”

„Miejsca, gdzie wspólnie z moimi przyjaciółmi czułabym się bezpieczna i bym mogła tam spędzać wolny czas.”

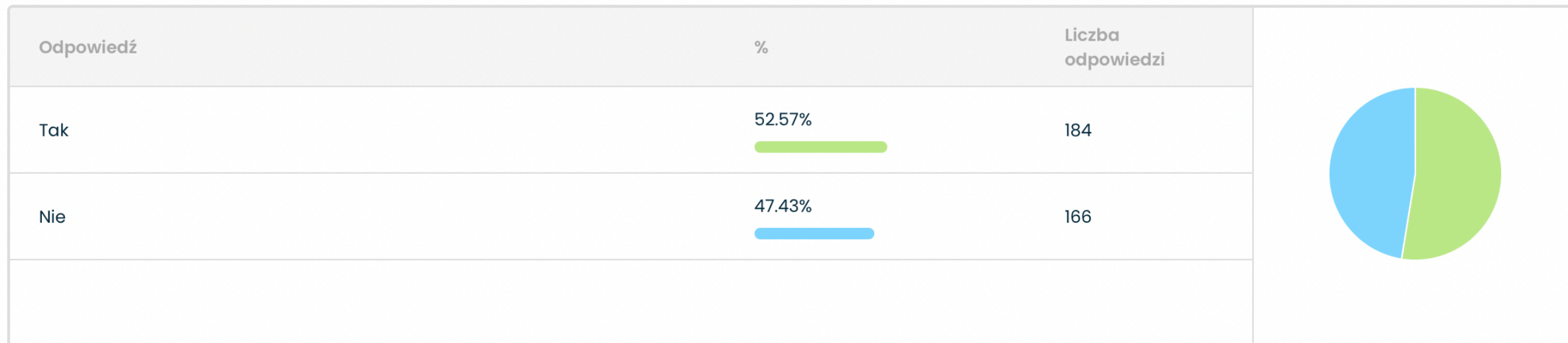
*„Miejsca/ budynku, gdzie można poczytać, gdzie będzie cicho i będzie kawka albo herbatka :)))
Brakuje miejsca, gdzie będzie cień, a będzie można siedzieć na dworze, jakiś daszek albo więcej altanek.”*

„Miejsca zadaszonego, aby się spotkać, takiego które łączyłoby nas wszystkich.”

„Przydałoby się jakieś lepsze miejsce do spędzania wolnego czasu bez osób nietrzeźwych.”

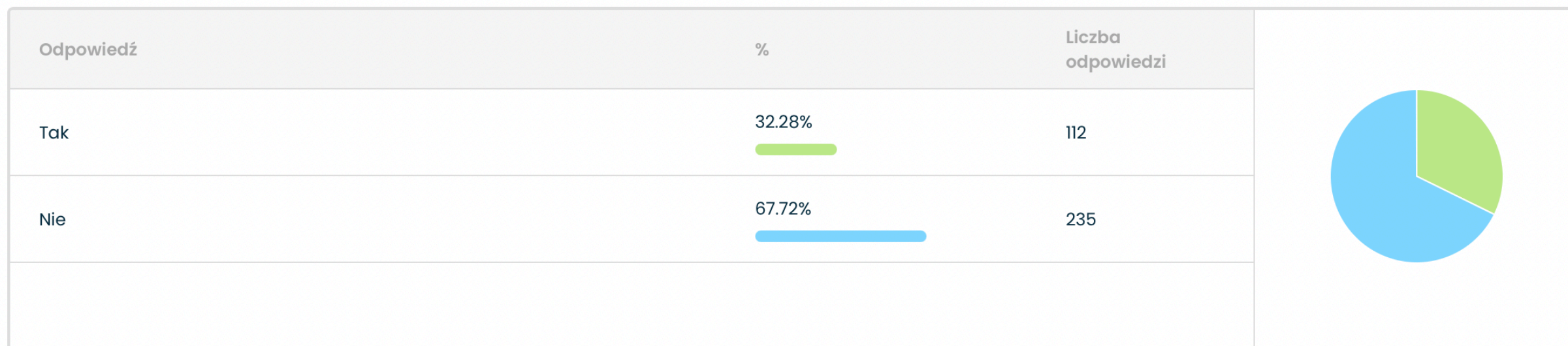
Wyniki ankiety

7. Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy (od początku 2023 roku) korzystałeś/aś z oferty kulturalnej Miejskiego Domu Kultury w Makowie Mazowieckim?

W sumie: 350 wypełnień

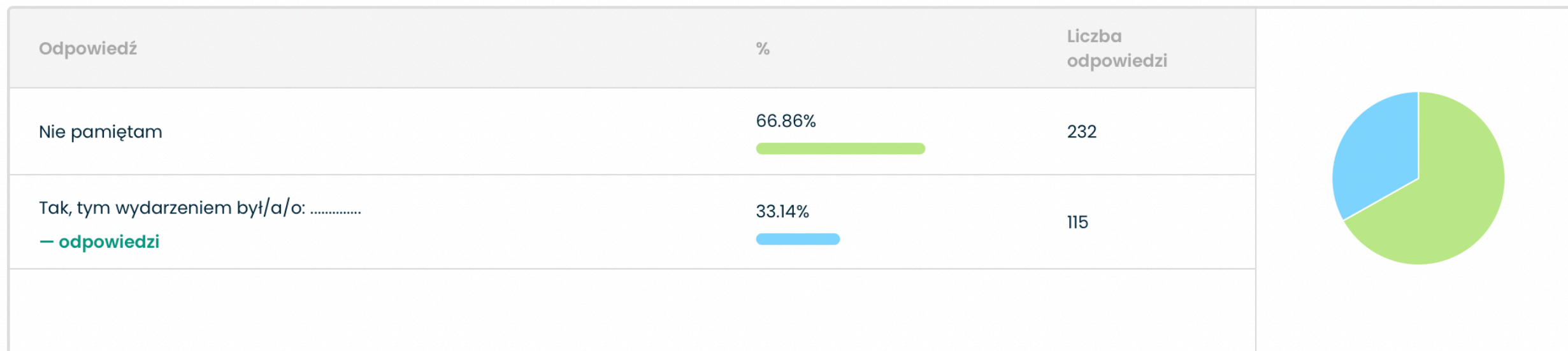
8. Czy w ciągu ostatnich 6 miesięcy (od początku 2023 roku) wypożyczałeś/aś książki z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Makowie Mazowieckim?

W sumie: 347 wypełnień

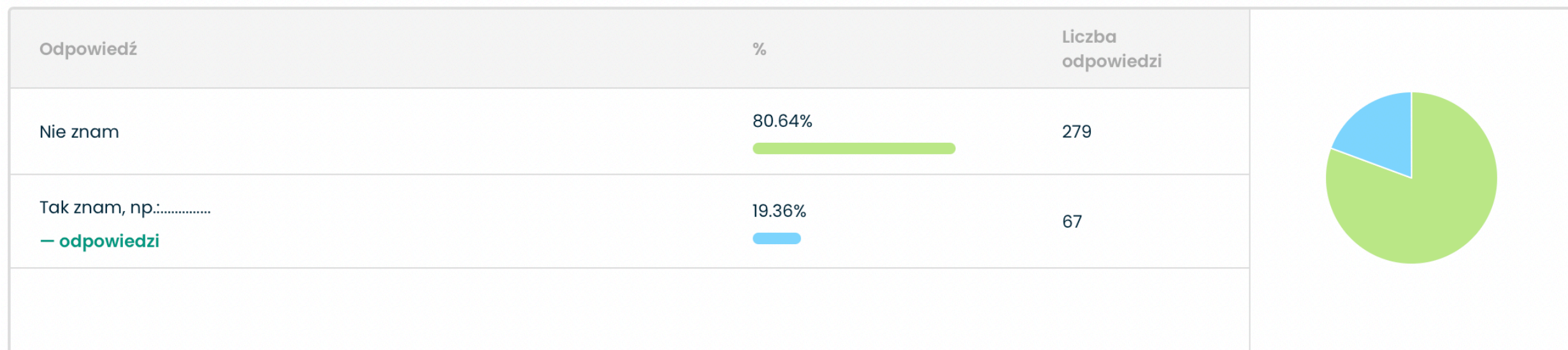
Wyniki ankiety

9. Czy pamiętasz jakieś wydarzenie kulturalne (np. koncert, seans kinowy, spektakl, warsztat, inne), w którym uczestniczyłeś/aś (również poza Makowem Mazowieckim) w ciągu ostatnich 12 miesięcy, które szczególnie Ci się podobało?

Pełna lista wydarzeń zapisana jest w Załączniku 2 do raportu.

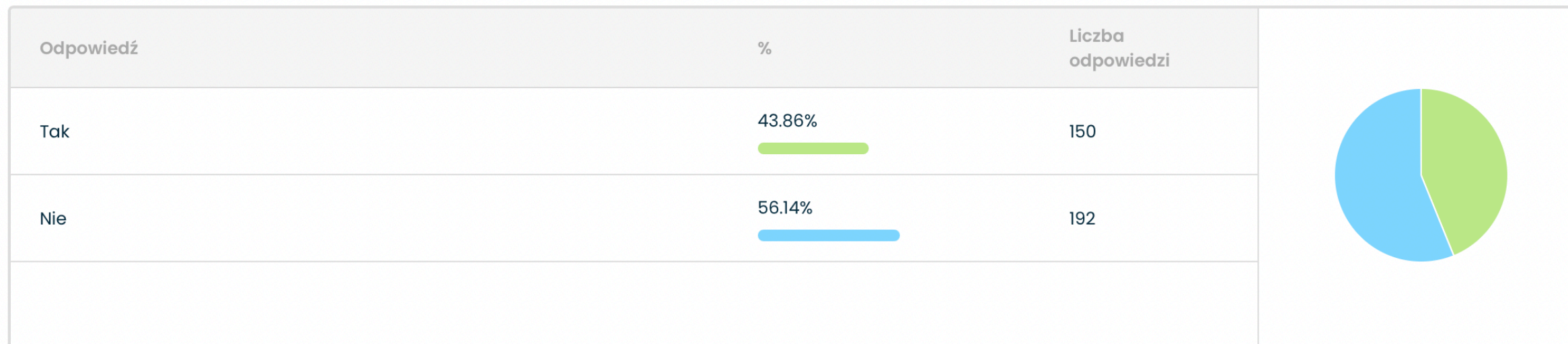
10. Czy znasz jakieś twórcze osoby lub grupy działające w naszej miejscowości i najbliższej okolicy?

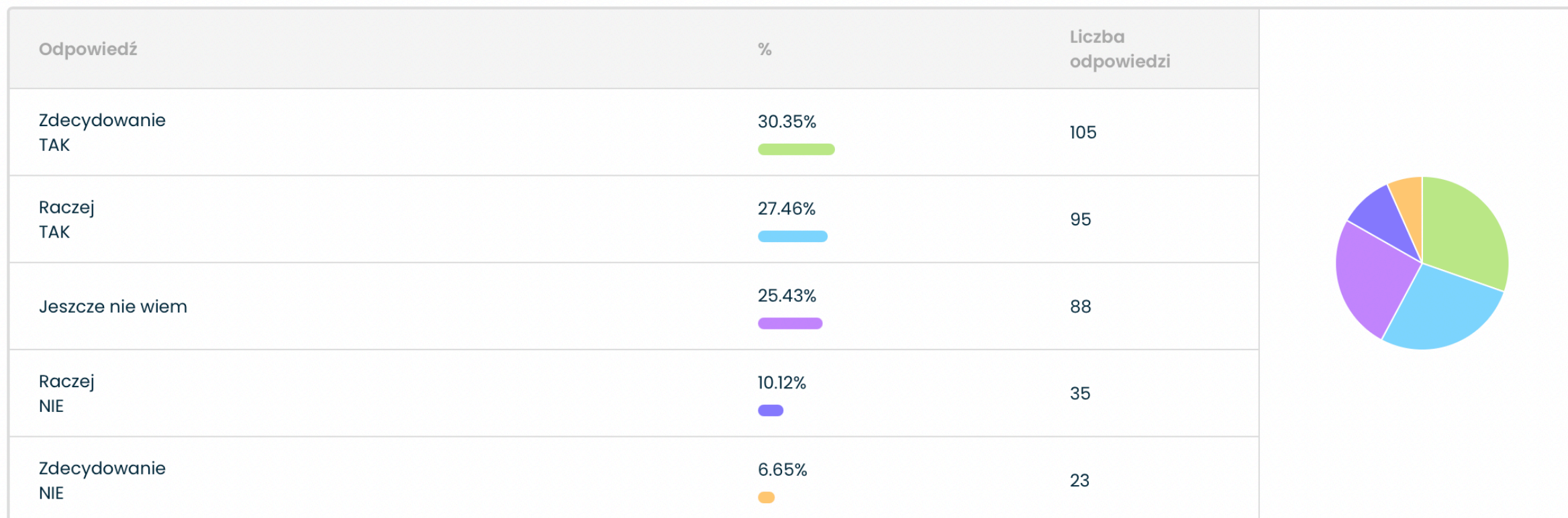
Pełna lista wymienionych twórczych osób i grup zapisana jest w Załączniku 3 do raportu.

Wyniki ankiety

11. Czy dojeżdżasz z innej miejscowości do szkoły w Makowie Mazowieckim?

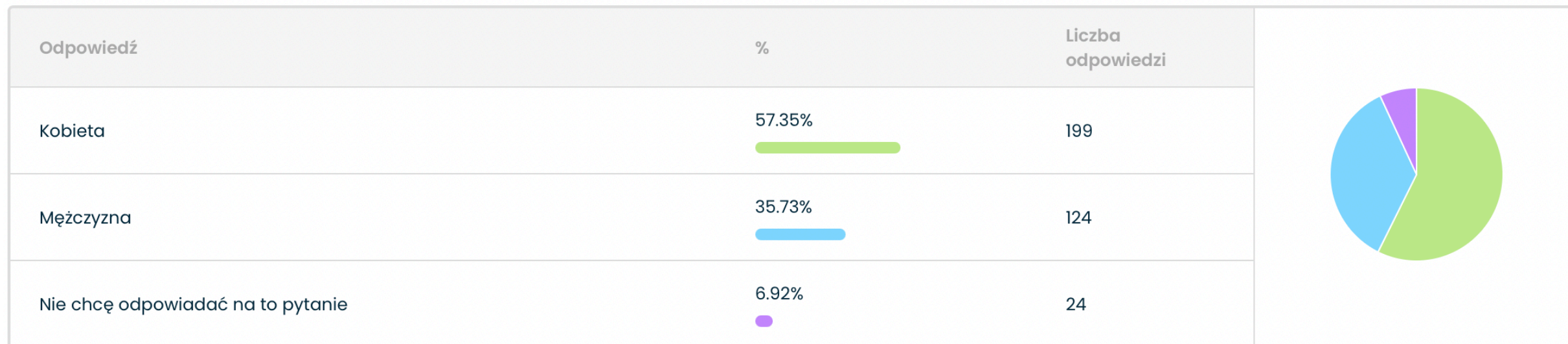

12. Czy po skończeniu szkoły (podstawowej lub średniej) planujesz wyjechać z Makowa Mazowieckiego (lub innej miejscowości, w której mieszkasz) do większego miasta?

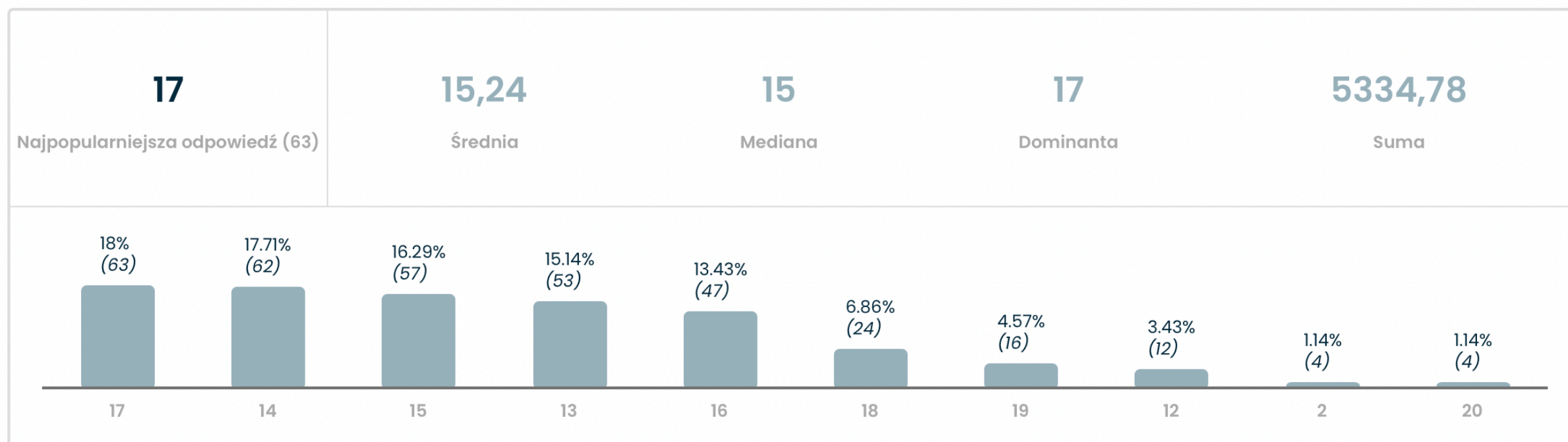

Wyniki ankiety

13. Płeć:

14. Ile masz lat?

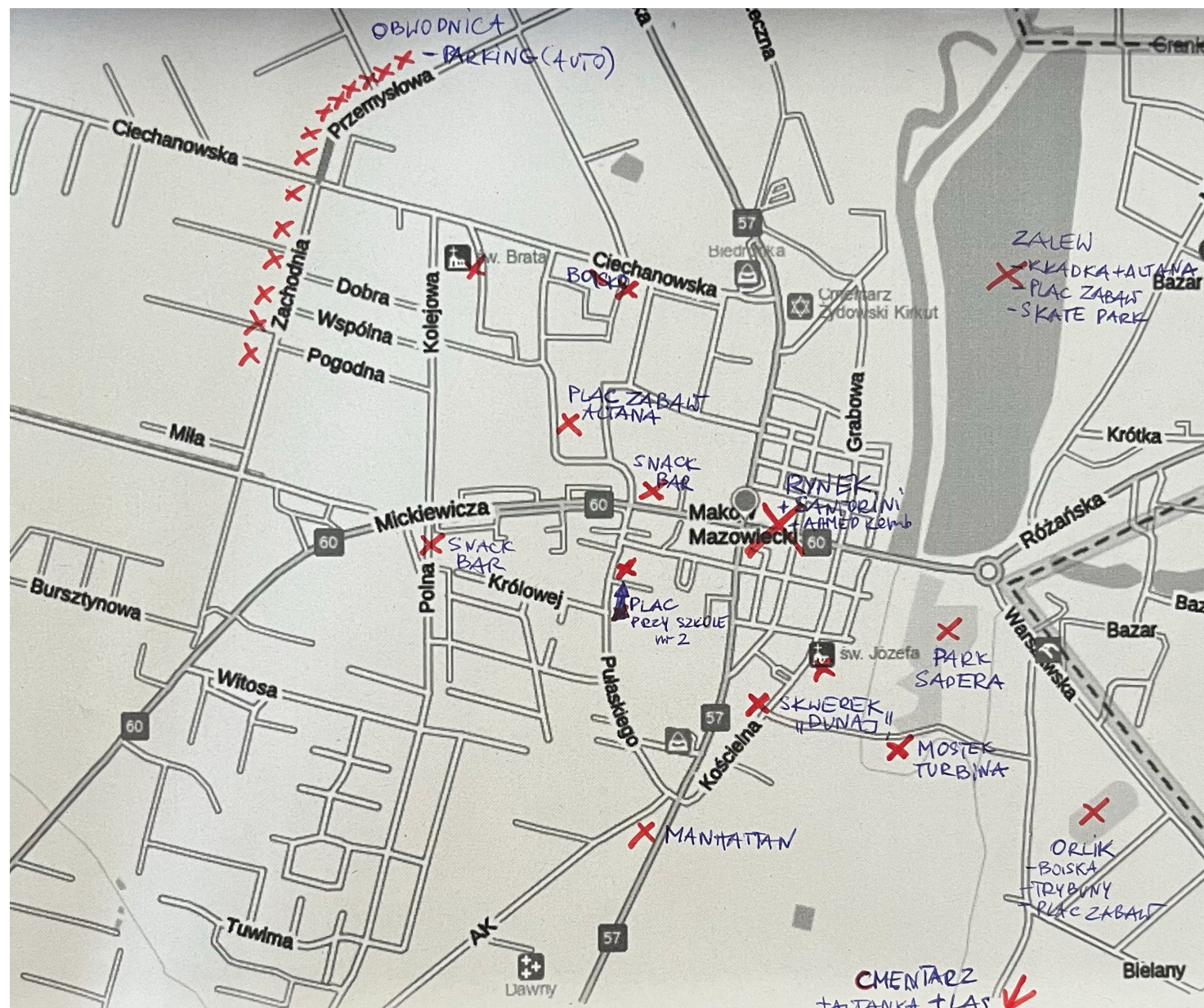

– wszystkie wypełnienia

W sumie: 350 wypełnień

Spacer badawczy

Spacer badawczy został zaplanowany przez młodzież, na podstawie miejsc wybranych jako ważne dla nich podczas warsztatu. Ze stworzonej mapki nasi przewodnicy i przewodniczki wybrali te punkty, które są najczęściej przez nich uczęszczane, i opowiedzieli nam, dlaczego je lubią, a czego im tam brakuje. W trakcie spaceru powstawała również dokumentacja fotograficzna.

Spacer badawczy

- **RYNEK** - jest ważny, bo znajduje się w centrum miasta + blisko szkoły, są tam sklepy, bary, np. z kebabem (długo otwarty - to atut!), pizzeria, piekarnie i cukiernie, jest fontanna, ale brakuje zieleni i jest za dużo betonu („betonoza”), który powoduje, że nie da się spędzać tam więcej czasu w lecie
- **BULWARY** - to nowe, ale lubiane miejsce, ponieważ jest tam więcej cienia i można włączać muzykę, również po godzinie 22, ale brakuje tam koszy na śmieci, co sprawia, że odpadki lądują w wodzie
- **PARK** - który został niedawno odnowiony, jest świetnym miejscem do spotkań, ale brakuje w nim chodników i latarni, problemem są też ławki zanieczyszczone przez ptaki; młodzież chciałaby, żeby było tu więcej altanek oraz żeby działał tu jak dawniej otwarty basen; proponowano też, żeby wytyczyć dodatkowe ścieżki między drzewami i zasiać kwietną łąkę
- **ZALEW** - w jego najbliższym otoczeniu można spędzać czas na różne sposoby (przede wszystkim w ciepłych miesiącach): w skate parku, na plenerowej siłowni, placu zabaw, starym i nowym pomoście, można tam też łowić ryby i pływać (jest ratownik), są tam latarnie, jedynym minusem są przepelnione kosze śmietnikowe
- **SKWER DUŃSKI** wraz z placem zabaw - jest na uboczu, co oznacza, że można tam zachowywać się głośniej; kilka lat temu, gdy był miejscem projektu „Maluj na legalu”, powstało tam graffiti; zdaniem młodzieży warto byłoby kontynuować tego typu projekty w tym i innych miejscach w mieście
- **PLACE ZABAW** - przy szkole nr 2 i przy ulicy Kopernika + altanki
- **CMENTARZ ŻOŁNIERZY RADZIECKICH** - okolice tego miejsca są lubiane, bo nikt tam nie zagląda i można się zachowywać swobodnie, ale brakuje latarni, co sprawia, że bywa tam strasznie
- **PARKING NA OBWODNICY** - bardzo popularne miejsce spotkań dla osób zmotoryzowanych + ich znajomych, zupełnie na uboczu, przejęty przez młodzież (dorośli stronią od tego miejsca), która ceni, że nikt ich stamtąd nie przegania, mogą słuchać głośno muzyki i zachowywać się tak, jak chcą

Spacer badawczy

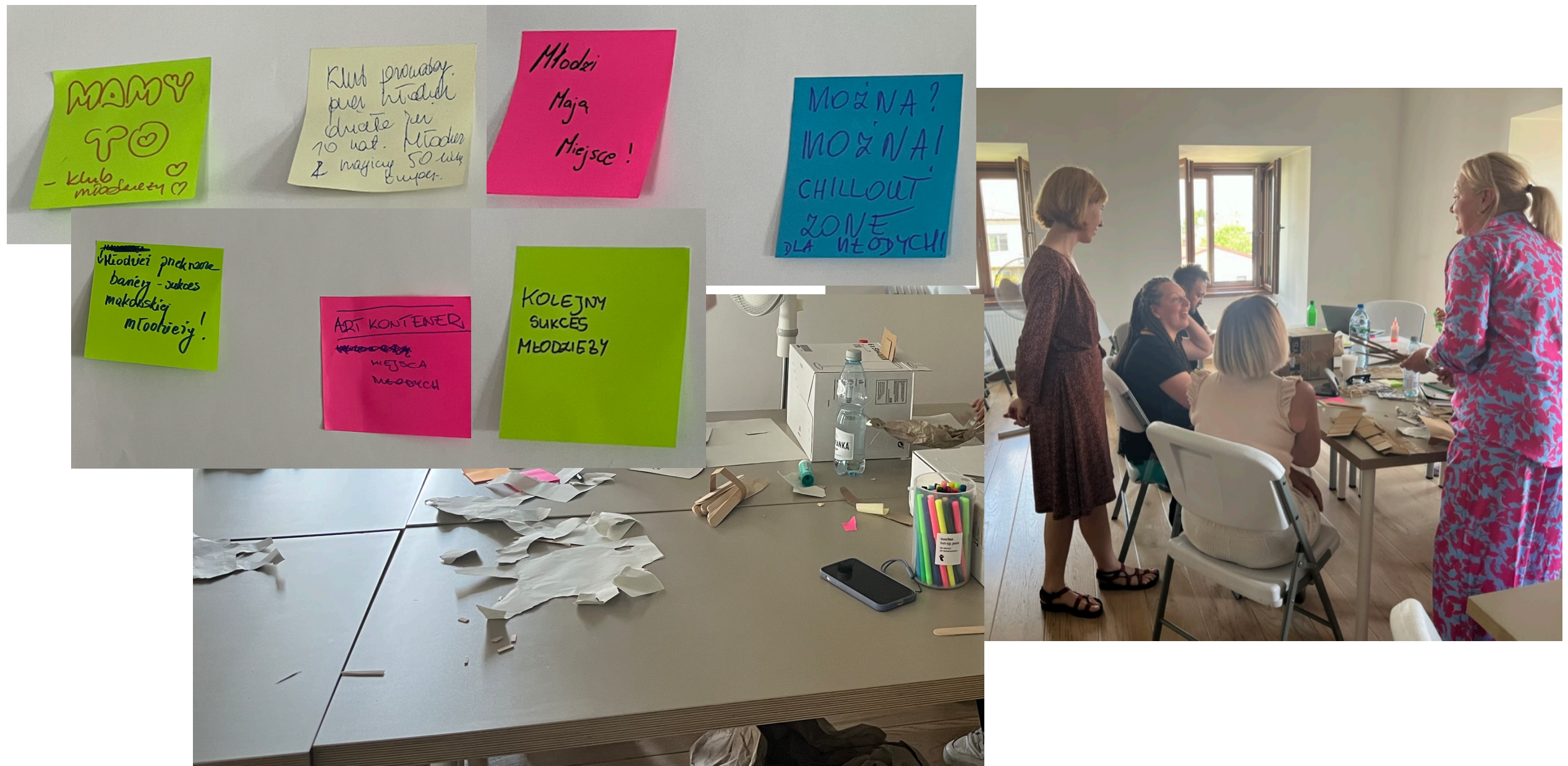
Charakterystyczny we wszystkich wskazanych miejscach jest **ich plenerowy charakter**, co sprawia, że można z nich korzystać tylko w ciepłych miesiącach (jedynym wyjątkiem jest parking przy obwodnicy, gdzie przyjeżdża się samochodami). Gdy robi się zimno, badani odwiedzają się w domach. Umawiają się wtedy głównie u osób mających wyrozumiałych, lub jak to określają „wyluzowanych” rodziców. Najczęściej spotykają się w gronie **5-10 osób**.

Podczas spaceru wstąpiliśmy też do Biblioteki Publicznej przy ulicy Moniuszki. Okazało się, że młodzież rzadko tam bywa i nie zna np. tutejszej czytelnicy (która podczas wizyty została oceniona przez nich jako bardzo przytulne miejsce), będącej świetną przestrzenią z poduchami, siedziskami i wielkim stołem, mogącą im służyć np. do tworzenia wspólnych projektów szkolnych.

Warsztat projektowy

Warsztat projektowy został poprzedzony prezentacją głównych wyników badań ankietowych. Na ich podstawie wybrano główne wyzwanie, będące odpowiedzią na potrzeby młodzieży - **stworzenie miejsca spotkań** dla młodych mieszkańców i mieszanek Makowa Mazowieckiego. Dwa zespoły (młodzież oraz dorośli - sprzymierzeńcy) stworzyły dwie makiety takiego miejsca spotkań i uzasadniając swój projekt, wskazały na jakie braki, potrzeby i oczekiwania odpowiadają.

Warsztat projektowy

projekt 1 - autorzy/autorki:
młodzież

Warsztat projektowy

Młodzieżowe Centrum Kreatywności

to budynek otoczony ogródkiem z altanką (zadaszoną) oraz ławeczkami, z różnymi źródłami zewnętrznego światła + koszami na śmieci.

W środku kilka pokoi do zagospodarowania wspólnie, już po otwarciu. Ważne elementy - duże okno, tarasy, kręcone schody, które zapewniają jak najwięcej dostępu do świeżego powietrza i czynią to wnętrze ciekawym. Wnętrza utrzymane w jasnych, stonowanych kolorach, ozdobione licznymi roślinami zielonymi + ściana na wolną twórczość, np. graffiti.

Ekologiczne rozwiązania - system gromadzenia deszczówki, służącej np. do nawadnianie roślin w otoczeniu budynku.

MCK jako miejsce stworzone dla młodzieży przez młodzież. Jest przeznaczone dla osób między 13. a 20. rokiem życia (żeby uniknąć też zbyt dużej różnicy wieku i zapewnić wszystkim komfort), otwarte w dni powszednie od 12.00 do 1.00, a w weekendy od 12.00 do 4.00. Jest miejscem, gdzie można czytać, odrabiać lekcje, uczyć się, czekać na autobus lub odpoczywać.

Ważne jest, żeby czuć się w tym miejscu bezpiecznie i naturalnie, unikać oceniania innych i wzajemnie szanować siebie, swój czas i swoją pracę. Jedną z zasad jest więc np. nie robienie sobie nawzajem zdjęć bez pozwolenia oraz korzystania z telefonów i komputerów tylko w wyznaczonej do tego przestrzeni.

Jednocześnie jest to też miejsce z szybkim dostępem do internetu, bezpłatnym wi-fi i gniazdkami do ładowania urządzeń elektronicznych.

BEGULAMIN

1. Jest to miejsce, w którym młodzież może czuć się bezpiecznie i naturalnie
2. Wstęp dla osób 13+
3. Można tu popići porozmawiać o autobus, pouczyć się, poczytać lub po prostu odpocząć.
4. Jest to miejsce od młodzieży dla młodzieży.
5. Każdy może czuć się tutaj sobą i nie czuć się ocenianym
6. Szanujemy się wszyscy nawzajem
7. pon - pt sobota - niedziela
12⁰⁰ - 1⁰⁰ 12⁰⁰ - 4⁰⁰
8. Szanujemy czyjś czas i pracę.

Warsztat projektowy

projekt 2 - autorzy/autorki:
dorośli - sprzymierzeńcy

Warsztat projektowy

Inkubator Idei

urządzony w 3 lub 4 kontenerach, ulokowanych w różnych miejscach w Makowie Mazowieckim. Każdy kontener ma powierzchnię ~ 20-26 metrów kwadratowych, jest możliwie najbardziej otwarty na zewnątrz, ale ma także klimatyzację do ogrzewania wnętrza w zimie i chłodzenia latem.

Wejście jest zadaszone, z miejscem do siedzenia i zielenią wokół. Tuż obok wejścia znajdują się kosze do segregacji odpadów i „potykacz”, na którym można zostawiać informacje. Nad wejściem napis „Witajcie w naszej bajce”.

Wyposażenie wnętrza na etapie projektowania jest podstawowe - kanapa, stolik (pozostałe elementy miałyby być zaproponowane już w trakcie użytkowania miejsca przez młodzież). Jedną ze ścian, magnetyczno-kredowa, służy zapisywaniu pomysłów. Wnętrze charakteryzuje się bogactwem kolorów i kształtów.

Kontenery mają otwierane okna oraz wejście na górę (po linie lub po schodkach). Na dachu miejsce do obserwacji nieba z leżakami (to również przestrzeń, którą można wynajmować).

Inkubatory otwarte są w dni powszednie od 14.00 do 22.00, a w weekendy od 12.00 do 24.00. Regulamin korzystania z tych miejsc zapisany jest w sposób prosty - rysunkowy, przy wejściu. Ważne jest unikanie wulgaryzmów i nadmiernego korzystania z telefonów, zamiast tego po prostu „bycie ze sobą”.

Raz (lub dwa razy) do roku kontenery zbierane są w jednym miejscu i urządza się tam imprezę, na którą zaprasza się społeczność lokalną.

Podsumowanie

Pytane o **czas wolny**, młode osoby deklarowały, że nie mają go **ani za dużo, ani za mało** (najczęściej na skali 5-stopniowej wybierano wartość środkową). Jeśli nim dysponują, to raczej w weekendy niż w dni powszednie (zdecydowanie najczęściej mają go w sobotę). Podczas naszych rozmów dodawano, że ich **czas wolny zależy od wielu dodatkowych czynników**, m.in. od tego, czy mieszkają w samym Makowie czy w okolicznych miejscowościach oraz jakie obowiązki czekają na nich w domu. Duża część badanych osób (prawie 44%) musi dojeżdżać do szkoły, a lokalny transport zbiorowy ma wiele wad - jest mało połączeń, a dodatkowo bywają nieregularne, przystanki ulokowane są w różnych (niekoniecznie dogodnych) miejscach na terenie miasta. Wszystko to sprawia, że same dojazdy zabierają młodym osobom dużo czasu, a gdy już dotrą do domu, raczej zostają w miejscowości, w której mieszkają, bo powrót do Makowa, np. żeby uczestniczyć w jakimś wydarzeniu kulturalnym, jest często trudny, a bywa też niemożliwy. Na czas wolny wpływa też tryb funkcjonowania danej osoby i jej całej rodziny. Okoliczne tereny są w dużej części rolnicze, a prace w gospodarstwie są wymagające i czasochłonne, więc część osób nie ma możliwości, żeby dysponować dowolnie swoim czasem po szkole, musi dostosować się do obowiązków związanych z gospodarstwem rolnym.

W badaniu zadawaliśmy też pytanie o to, **jak swój wolny czas lubi spędzać** młodzież. Zdecydowanie najczęściej (ponad 53%) odpowiadano, że spotykając się ze znajomymi. Kolejną najczęściej wybieraną odpowiedzią był odpoczynek i relaks w domu. Wynika to nie tylko ze wspomnianych ograniczeń dotyczących dostępu do oferty kulturalnej, ale też z autentycznej potrzeby, o której często wspominali badani w rozmowach, podkreślając, że muszą zregenerować się po lekcjach i np. śpią w ciągu dnia. Kolejną popularną odpowiedź to przeglądanie internetu, głównie mediów społecznościowych, ale też innych serwisów online, np. filmowych i serialowych. Jednocześnie jednak młodzież podkreślała, że zarzucane im nadmierne korzystanie z internetu jest **stereotypem**, bo z ich obserwacji wynika, że osoby starsze również dużo czasu spędzają w sieci, a oni nie mogą używać komórek, np. w szkole. Ważną odpowiedzią na pytanie o ulubiony sposób spędzania czasu wolnego, oprócz uprawiania sportu, było czytanie książek, co potwierdziły osoby z grona pedagogicznego dwóch makowskich szkół średnich.

Ankieta sprawdzała również **popularność** wybranych **aplikacji online** wśród młodzieży i wykazała, że zdecydowanie najczęściej wybierają oni komunikator internetowy Messenger (używany przez większość badanych codziennie). Niewiele rzadziej młodzież korzysta z TikToka, Snapchata oraz Instagrama, popularny jest też serwis YouTube oraz portal Facebook. Niewiele osób korzysta z takich komunikatorów jak WhatsApp czy Telegram oraz z aplikacji Twitter, Pinterest czy Discord. W rozmowach młodzież również potwierdziła, że najczęściej komunikują się za pośrednictwem Messengera. Jeśli chodzi o skuteczne źródła informacji, **dobrym doświadczeniem** z badania było przekazanie zadania informowania o ankiecie samej młodzieży (która wykorzystując swoje kontakty, szybko dotarła do bardzo zróżnicowanej grupy rówieśników) oraz przez nauczycielki cieszące się zaufaniem swoich uczniów.

Podsumowanie

Wśród **platform online z ofertą kulturalną** zdecydowanie najpopularniejsze w grupie badanej młodzieży są serwisy muzyczne i podcastowe oraz filmowe i serialowe platformy streamingowe. Młodzież sporadycznie korzysta z bibliotek ebooków, zupełnie natomiast nie używa baz audiobooków i słuchowisk oraz innych materiałów audiowizualnych. Jeśli chodzi o **stacjonarną ofertę kulturalną**, większość badanych (ponad 52%) zadeklarowała, że uczestniczyła w wydarzeniach organizowanych przez Miejski Dom Kultury w Makowie Mazowieckim, zdecydowanie rzadziej natomiast (niewiele ponad 32%) korzystała z Miejskiej Biblioteki Publicznej w Makowie Mazowieckim (część osób nie wie, gdzie się znajduje i jaką ma ofertę). Wśród zapamiętanych najciekawszych **wydarzeń kulturalnych** wymieniano najczęściej Dni Makowa, ale też koncerty poza Makowem Mazowieckim, spektakle teatralne oraz seanse kinowe (także kina plenerowego).

Warsztat projektowy, którego zadaniem było podsumowanie wyników badań oraz pogłębienie wniosków z ankiety - przede wszystkim dotyczących brakującego **miejsca spotkań i działań** dla młodzieży, przyniósł dodatkowe informacje o ich oczekiwaniach. Oprócz opisanych powyżej cech takiego punktu, podkreślano, że jego wnętrze, zasady i program działania powinny być tworzone przez samych użytkowników i użytkowniczki i możliwie najbardziej „zmiennalne” - dostosowywane do coraz to nowych potrzeb młodych osób. Nauczycielki, które wzięły udział w panelu eksperckim, podkreślały **szybkie zmiany wśród młodzieży**, obserwowane przez nie w każdym kolejnym roczniku zaczynającym szkołę średnią. To ważne, również ze względu na deklaracje młodych badanych, z których ponad połowa (57%) planuje wyjechać z Makowa Mazowieckiego do większego miasta, co oznacza, że trudno będzie oprzeć jego funkcjonowanie na konkretnych osobach, korzystniejsze będzie **poszukiwanie formuły włączającej** coraz to nowe osoby do współtworzenia miejsca. Ważne będzie także stworzenie szczegółowego regulaminu, który odpowie np. na obawy dotyczące obecności używek w przestrzeni oddanej do zarządzania młodzieży. **Rekomendacją do startu działań** na rzecz stworzenia takiego miejsca jest m.in. poszukiwanie przez młodzież sojuszników, którzy mogliby lobbować w tej sprawie wśród władz miasta, rozpoznawanie miejskiej sytuacji lokalowej i poznawanie procedur niekomercyjnego wynajmu lokali, tworzenie kampanii społecznych informujących o planowym przedsięwzięciu, pozyskiwanie potencjalnych sponsorów czy organizowanie konsultacji społecznych dotyczących programu działania takiego miejsca.

Ważne wnioski przyniósł także panel ekspercki, w którym wzięły udział osoby reprezentujące dwie makowskie szkoły średnie oraz osoba z instytucji kultury (każda z tych osób ma możliwość obserwowania młodzieży w swojej codziennej pracy). Z ich perspektywy, diagnozując potrzeby i oczekiwania, istotne jest także **uwzględnienie wyzwań, które wpływają na kondycję osób z tej grupy wiekowej**. Wyzwania te związane są m.in. z doświadczeniami czasu pandemii, związanej z nią izolacji i zdalnej pracy czy z wojną w Ukrainie, przybyciem nowych uczniów i uczennic, którzy uciekli z terenów objętych działaniami wojennymi. Bardzo wiele młodych osób mierzy się dziś z problemami emocjonalnymi, które wpływają również na akceptację grupy i zaangażowanie we wspólne działania rówieśnicze, konieczne jest więc uwzględnienie również tych okoliczności w planowaniu projektów skierowanych do grupy młodzieży.